

CASE STUDY

'SCHOON WATER VOOR BRABANT'

*Sandra Verheijden, Geert Thyssen,
interview door Sonja Kooiman**

■ In de provincie Noord-Brabant werkt een consortium van publieke en private partijen aan verbetering van de waterkwaliteit. Het doel is om emissie van onkruidbestrijdings- en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater en grondwater te verminderen. De redactie van *Water Governance* interviewde drinkwaterbedrijf Brabant Water en de Provincie Noord-Brabant over hun rol in de aanpak die 'Schoon Water voor Brabant' is gaan heten. Een gesprek over gedragsverandering, belangen, instrumentarium, successen en uitdagingen.

Wat is de aanleiding voor de samenwerking?

In 2001 zijn we met de 'Schoon Water' aanpak gestart. In het grondwaterbeschermingsgebied rond Waalwijk werd toen een afbraakproduct van een specifiek bestrijdingsmiddel gemeten. De provincie heeft overwogen een verbod op het betreffende bestrijdingsmiddel af te kondigen, maar in overleg met de land- en tuinbouwsector is gekozen voor een stimuleringsproject.

Op basis van vrijwilligheid dus. Oftewel de spreekwoordelijke 'wortel' in plaats van de 'stok'. Waarom deze keuze voor instrumentarium?

De dreiging van de 'stok' is er in de regio altijd ook geweest. Als het stimuleringsproject onvoldoende effect zou sorteren, kon de provincie altijd terugrijpen op een verbod op specifieke middelen via de provinciale milieuverordening. Dit aanvullend op de landelijke lijst van het College Toetsing Gewasbeschermingsmiddelen. We verwachtten door een regionaal verbod echter alleen een verschuiving naar inzet van andere – net zo, of misschien wel nog – ongewenste(re) bestrijdingsmiddelen. Door de gekozen aanpak proberen we in plaats daarvan bewustwording te creëren en gedragsverandering te bewerkstelligen.

Hoe ziet dat er in de praktijk uit?

In het kader van Schoon Water krijgen agrarische ondernemers onafhankelijk advies. In de gesprekken wordt kennis overgedragen over toegestane en verboden middelen. Daarnaast is vaak een besparing op gewasbeschermingsmiddelen mogelijk. Er wordt op een effectiever moment in het jaar gespoten, of met een innovatieve, zuinige techniek. Of überhaupt niet. Dat levert zowel een kostenbesparing als milieuwinst op. Dat gesprek voeren we. Uiteindelijk gaat het dan vaak ook om de risico-perceptie bij de boer: zet ik mijn opbrengst niet op het spel? We gaan in de Schoon Water gebieden uit van behoud van teeltresultaat. Door openheid over zorgen en belangen ontstaat begrip voor elkaars dagelijkse praktijk en doelstelling. Dat geeft vertrouwen.

Welke rol hebben jullie als drinkwaterbedrijf / provinciale overheid in het project?

Ons uitgangspunt is dat de bronnen voor drinkwater schoon moeten zijn. Daarnaast moet worden voldaan aan de gemaakte afspraken in het licht van de Kaderrichtlijn Water, Grondwaterrichtlijn en Drinkwaterrichtlijn. Dat is voor ons de reden om aan te sluiten bij het project. Regelmatig zijn we ook aanwezig bij bijeenkomsten met de ondernemers. We merken dat dat helpt. De afstand tussen 'de sector' en 'de overheid' wordt verkleind en de boodschap 'we werken

* **Sandra Verheijden**, senior beleidsadviseur grondstof, Brabant Water;
Geert Thyssen, beleidsadviseur bodem & water, Provincie Noord-Brabant;
interview door **Sonja Kooiman**, adviseur bodem- en waterbeheer, Ambient / redactiesecretaris Water Governance.

samen aan een betere waterkwaliteit' landt beter. Voor Brabant Water is ook van belang om de achtergrond bij het project, Schoon Water als bron voor veilig drinkwater, te laten zien. Daarnaast is het borgen van de opgedane kennis volgens ons typisch een rol van de opdrachtgevers in het consortium.

Naast de landbouw richten jullie je ook op stedelijk gebied.

Dat klopt en is een bewuste keuze geweest. We wilden voorkomen dat men naar elkaar ging wijzen: waarom de landbouw wel, maar de stad niet? Ook in stedelijk gebied werden namelijk veel bestrijdingsmiddelen toegepast. Denk aan het onkruidvrij houden van de openbare ruimte: trottoirs, plantsoenen, terrassen, sportvelden.

Is daar een andere aanpak gekozen?

Deels wel. Bij de start van het project is ook hier bewust gekozen voor vrijwillige deelname in plaats van een verbod. Voor gemeenten was deelname spannend, omdat ze enerzijds willen bijdragen aan een kleinere milieubelasting, maar ook klachten van burgers willen en de kosten voor beheer van de openbare ruimte willen begrenzen. Door dat in de publieke opinie steeds meer aandacht komt voor duurzaamheid en bijvoorbeeld ecologische schoonmaakmiddelen, zien we daarin gelukkig wel een verschuiving. Het gevolg: mede op basis van ervaringen van de Schoon Water gemeenten is beoordeeld dat het beheer van verhardingen en het openbaar groen zonder chemische bestrijdingsmiddelen praktisch uitvoerbaar is. Professioneel gebruik van bestrijdingsmiddelen op verhardingen en in openbaar grond is inmiddels landelijk niet meer toegestaan.

En andere terreinbeheerders in stedelijk gebied?

We zien sportveldbeheerders de stap zetten naar chemievrij beheer met een Green Deal. Ook daar is een spanningsveld met het imago, want een mooie en bespeelbare grasmat is ook gewenst. Andere ondernemers in stedelijk gebied, denk aan café-eigenaren met een terras, blijven een aandachtspunt. Daar is nog weinig bewustwording. Zij zijn bovendien lastiger als groep te bereiken. Een verbod is daar mogelijk effectiever dan de huidige vrijwillige aanpak.

Waar lopen jullie verder tegenaan?

De rek wat betreft participatie door agrarische ondernemers in de huidige projectopzet is er wel uit. We zien in de grondwaterbeschermingsgebieden dat 85% van de agrarische ondernemers meedoet, maar om op vrijwillige basis van 85% naar 90% of 100% te komen is de benodigde investering onevenredig groot. Daarnaast is altijd sprake van 'tegenkrachten'. Erfbetreders en teeltbegeleiders in de agrarische sector hebben vaak een commercieel belang en in de praktijk veel invloed op het gedrag van de agrarische ondernemer. Die 'tegenkracht' blijft aanwezig en het behouden van die huidige

85% is dus niet vanzelfsprekend, zeker niet als het project straks afloopt.

Hoe breng je de effectiviteit van het project in beeld?

Dat is een andere 'hobbel' inderdaad. We vinden steeds minder ongewenste stoffen in het grond- en oppervlaktewater, maar ze zijn er nog wel. In de ideale situatie relateren we de effectiviteit van het project aan die metingen. In de praktijk is echter nauwelijks te bepalen of de emissies afkomstig zijn van 'Schoon Water'-deelnemers of van niet-deelnemers en zelfs of de emissie al voor 2001 heeft plaatsgevonden. Grondwater verplaatst zich immers traag, zeker als we naar de diepere lagen kijken. Daarnaast gedragen landelijk toegelaten stoffen zich in de praktijk soms anders dan vooraf gedacht / onderzocht, waardoor metingen niet altijd direct te relateren zijn aan gebruik. Om de effectiviteit van Schoon Water in beeld te brengen, rekenen we het gebruik om naar milieubelastingspunten voor het grondwater, het waterleven en het bodemleven. Een verplichte standaard voor registratie van toepassing van bestrijdingsmiddelen zou in dat kader een positieve ontwikkeling zijn. Zo kunnen we ook spuitgegevens vergelijken en zo het 'leren van elkaar' beter faciliteren.

De ontwikkelingen staan niet stil.

Hoe ga je daarmee om?

We hebben de tijdgeest nu mee. We zien steeds meer behoefte aan duurzaam en milieubewust boeren in de keten en bij consumenten. Dat is een kans. Tegelijk zijn er ook zorgen. Zoals consumenten zich in de supermarkt afvragen hoe duurzaam in te kopen, geldt dat voor de ondernemers ook. Het antwoord op de vraag 'wanneer doe je het goed?' is niet eenduidig te geven en bovendien continu in beweging. Daarnaast heeft klimaatverandering heeft ook invloed op nut en noodzaak van gewasbescherming en de mate van uitspoeling naar het watersysteem.

Over twee jaar loopt de huidige projectperiode af.

Hoe zien jullie de toekomst?

We hopen de intrinsieke *drive* aangewakkerd te hebben om het gebruik en/of de emissie van middelen te verminderen. Tegelijk is ons gevoel dat de tijd van stimuleren, waarbij we volledig afhankelijk zijn van vrijwilligheid, wel voorbij is. Idealiter neemt de keten zelf het stokje daar straks over; daar voeren we ook gesprekken over, bijvoorbeeld met afnemers.

Op langere termijn hopen we een ontwikkeling te zien richting integraal bodembeheer. Van 'verplegen' naar 'verzorgen', waardoor bestrijdingsmiddelen minder nodig zijn. Vanuit governance perspectief is dat nog wel een uitdaging. Wie ziet of heeft op korte termijn voldoende belang om het initiatief te nemen en hieraan te gaan werken? Wie betaalt de lasten en wie geniet de baten? Wie loopt de risico's? Dat zijn vragen die de komende jaren opgepakt moeten gaan worden. ■